

GÖTEBORGS UNIVERSITET

En skola för alla

- En studie av hur personal inom förskola och särskola ser på begreppet

Josefine Haasnoot
Lovisa Sivertsson

”BAUN/Specialpedagogik/LAU390”

Handledare: Bengt Edström

Examinator: Anders Hill

Rapportnummer: HT12- 2910-117

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom Lärarprogrammet LP01

Titel: En skola för alla – en studie av hur personal inom förskola och särskola ser på begreppet

Författare: Josefine Haasnoot och Lovisa Sivertsson

Termin och år: HT-12

Kursansvarig institution: Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap

Handledare: Bengt Edström

Examinator: Anders Hill

Rapportnummer: HT12-2910-117

Nyckelord: en förskola och skola för alla, integrering, inkludering, segregering, barn och elever i behov av särskilt stöd, sociokulturellt perspektiv

Syfte och huvudfråga

Vi vill med detta arbete undersöka hur man i förskolan och särskolan ser på begreppet ”en skola för alla”. Vi vill även se hur man i de olika verksamheterna ser på arbete med barn och elever i behov av särskilt stöd med hänsyn till begrepp som integrering, inkludering och segregering samt ”en skola för alla”.

Metod och material

Vi valde i arbetet att intervjua personer som på olika sätt är verksamma inom förskola och särskola. Vi har intervjuat en barnskötare, några lärare i särskolan och en rektor. Detta för att få en bredare bild av hur man ser på ämnet inom de olika verksamheterna.

Resultat

Vi har genom resultatet fått en inblick i de olika åsikter och tankar som finns kring de olika ämnena. En av de viktigaste aspekterna som har uppkommit är att alla vi har intervjuat har en tanke om att man inom all utbildningsverksamhet måste arbeta utifrån ett individperspektiv och utgå ifrån alla individers olikheter.

Betydelse för läraryrket

När man talar om specialpedagogik och barn och elever i behov av särskilt stöd tror vi att det finns mycket att tänka på för de som arbetar inom de olika skolformerna. Vi anser att alla som ska arbeta i förskolan, skolan och särskolan bör få en bredare kunskap om barn i behov av särskilt stöd för att kunna möta och arbeta med alla barn ur ett individperspektiv. Detta för att kunna se olikheter som något positivt och utvecklande.

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund.....	5
2. Syfte och frågeställningar.....	6
3. Centrala begrepp.....	7
4. Historiska nedslag.....	8
5. Teorianknytning.....	9
5.1 Olika perspektiv inom specialpedagogik.....	9
5.2 Sociokulturellt perspektiv.....	9
6. Litteraturanknytning och styrdokument.....	11
6.1 En skola för alla.....	11
6.2 Integrering, inkludering och segregering.....	12
6.2.1 Integrering och inkludering.....	12
6.2.2 Segregering.....	13
6.3 Arbete med barn och elever i behov av särskilt stöd.....	14
6.4 Styrdokument.....	15
7. Metod.....	17
7.1 Metodval.....	17
7.2 Bekvämlighetsurval.....	17
7.3 Genomförande och analysförfarande.....	18
7.4 Tillförlitlighet.....	18
7.5 Etiska överväganden.....	18
8. Resultat.....	19
8.1 En skola för alla – intervjupersonernas syn på begreppet.....	19
8.2 Integrering, inkludering och segregering –intervjupersonernas tankar kring begreppen.....	20
8.3 Arbete med barn och elever i behov av särskilt stöd - intervjupersonernas tankar och erfarenheter.....	21
9. Analys.....	23
9.1 En skola för alla – existerar den?.....	23

9.2 Integrering, inkludering och segregering – begreppens innebörd för barn i behov av särskilt stöd.....	23
9.3 Arbete med barn och elever i behov av särskilt stöd – praktik kontra teori.....	23
10. Diskussion.....	26
10.1 En skola för alla – en problematisering kring begreppet	26
10.2 Integrering, inkludering och segregering – för vem och på vilket sätt?.....	26
10.3 Arbete med barn och elever i behov av särskilt stöd – hur fungerar det?	27
10. 4 Sammanfattande diskussion	28
Referenslista.....	29
Bilaga 1	32

1. Inledning och bakgrund

Under vårterminen 2012 läste vi båda en specialisering inom lärarprogrammet med inriktning mot specialpedagogik och redan då väcktes tankar om att skriva examensarbetet inom detta område. Vi har under utbildningen stött på en hel del olika idéer och tankar om hur man bör och kan arbeta med det specialpedagogiska arbetet i förskolan, skolan och särskolan, samt var det kan finnas brister. Detta var därför något som vi ville lyfta i examensarbetet. Inom det specialpedagogiska fältet finns det en mängd olika dilemman och ett av dessa dilemman rör hur man inom förskolan, skolan och särskolan kan arbeta med barn i behov av särskilt stöd utifrån begrepp såsom en förskola och skola för alla. Vi båda brinner för ämnet specialpedagogik och därför var valet ganska lätt då vi skulle bestämma ett ämne att undersöka. Det finns en hel del forskning och litteratur inom ämnet som berör delar av det vi ville undersöka men vi kände båda att det finns mer att arbeta med och ta reda på och därför valde vi detta ämne. Vi känner även båda att detta är något som kan komma att gynna oss i vårt fortsatta arbete inom förskolan, skolan och särskolan.

Ett viktigt begrepp för oss båda inom förskolan och särskolan är “en skola för alla”. Vi har i denna uppsats valt att lägga fokus på hur man inom förskolan och särskolan ser på begreppet och hur man inom de olika verksamheterna har valt att arbeta utifrån detta. Vi har valt att rikta in oss på de lägre åldrarna, vilket innefattar förskola, förskoleklass samt grundsärskolans tidigare år.

2. Syfte och frågeställningar

Vårt syfte med denna uppsats är att undersöka hur olika personer inom de olika verksamheterna, förskola och särskola, ser på begreppet ”en skola för alla”. Vi vill även undersöka hur de ser på det faktiska arbete samt de möjligheter som finns att bedriva en verksamhet som innefattar alla barn och elever, samt hur denna verksamhet skulle kunna organiseras med fokus på barn och elevers olika behov av stöd. Vi har valt att precisera vår studie med hjälp av de följande frågeställningarna.

- Hur ser man i förskolan och särskolan på begreppet ”en skola för alla”?
- Vad har de olika personerna inom verksamheterna för tankar kring begreppen integrering, inkludering och segregering?
- Hur ser personer inom verksamheterna på organisationen av det faktiska arbetet med barn i behov av särskilt stöd och har de någon teoretisk grund för sitt arbetssätt?

3. Centrala begrepp

Emanuelsson (2001) anser att *integrering* kan stå för de utvecklingsprocesser som leder mot målet integration, där alla barn och elever har sin naturliga tillhörighet och lika värde och där man ser allas olikheter som en tillgång. Begreppet *integrering* menar Nilholm (2007) används ofta då man talar om avvikande barn eller elever som ska anpassas efter mer eller mindre fasta skolstrukturer.

Vi har gällande begreppen *inkluderande integrering* och *segregerande integrering* valt att använda Haugs (2008) begrepp. Han menar att *inkluderande integrering* är när eleven kan få sin undervisning i klassen tillsammans med de andra eleverna. *Segregerande integrering* menar han däremot är när man istället ser till individens specifika behov och ger denna undervisning utanför klassen, möjligtvis i en mindre grupp.

Motsatsen till integrering är *segregering*, vilket Vernersson (2007) anser är då man avskiljer elever från de ordinarie undervisningsgrupperna. Detta menar hon ofta sker då man inom verksamheten inte anser att ett barn eller en elev får komma till sin rätt på grund av dennes funktionshinder eller problematik.

Tideman (2000) lyfter begreppet *inkludering* och menar att det innebär att alla ska ha rätt till att delta, bland annat i skolan, på lika villkor oavsett funktionshinder. Han menar att inkluderingsbegreppet kommer av att ingen ska vara segregerad, och om ingen är segregerad så behövs det inte heller integrering.

Med ”*en skola för alla*” vill vi lyfta det begrepp som har omtalats i olika styrdokument samt en hel del forskning. Emanuelsson (2004) menar att begreppet *en skola för alla* ”står för en gemensam och sammanhållen skola för alla barn” (s. 101).

4. Historiska nedslag

För mer än hundra år sedan väcktes tanken om en grundläggande utbildning för alla barn och ungdomar genom en gemensam bottenskola. Sedan dess har idén vuxit sig allt starkare i svensk utbildningspolitik. Även om de inte använde samma begrepp då som vi gör idag, så kan man se många likheter i såväl argument och tänkande som i debatt och diskussioner vilket syftar till att det är samma utvecklingssträvanden som vi har idag (Emanuelsson, 2004). Alltså fanns det redan vid denna tidpunkt en tanke på att utveckla en integrerad skola för alla. Under 1950-1960-talen introducerades begreppen *integration* och *mainstreaming*, vilka beskrev hur en elev i behov av särskilt stöd skulle bli delaktig i den ordinarie skolmiljön (Nilholm, 2007).

Vernersson (2007) anser att det är anmärkningsvärt att vi har en skola som präglas av segregation, medan vi har ett samhälle som länge hävdade människornas lika värde och lika rätt till utbildning. En av grunderna till detta finns i *normalitetsbegreppet*, som hon menar styr undervisningen i skolan idag, och har gjort under en lång tid. Vidare menar Swärd och Florin (2011) att det redan i slutet av 1960-talet påbörjades en ökad integrering samtidigt som det dåvarande samhällets intentioner strävade mot allas rätt till ett " normalt " liv. I grundskolans läroplan, Lgr69, menar Swärd och Florin att tankegångarna kring en ökad integrering kring olika funktionsnedsatta elever lyftes för att dessa elever skulle kunna följa de ordinarie grundskoleklasserna.

Frithiof (2009), beskriver att en verksamhet där någon integreras är något som inte kan, får eller bör delas och menar därmed att den som använder sig av begreppet ser delar av en gällande helhet. Frithiof påpekar även att enligt 2009 års styrdokument så skulle grundskolan vara en skola för alla och alltså den helhet som bör råda. Nilholm (2007) påpekar dock att barn med intellektuell funktionsnedsättning hölls utanför den obligatoriska skolan länge. Nilholm menar även att specialpedagogiken har en negativ definition dvs. " den definieras snarare av vad den inte är än av vad den är " (Nilholm, s. 13). Med detta menar han att specialpedagogiken ofta definieras som speciell och segregering från den ordinarie skolverksamheten, när det egentligen är den mest accepterade skolformen utifrån elevernas förutsättningar och behov. Han menar att samhället har gjort en skillnad mellan specialpedagogisk och pedagogisk verksamhet, och samhället måste då ta ställning till hur man ska förhålla sig till skillnaderna.

5. Teorianknytning

Vi kommer i följande del kort att beskriva några olika perspektiv och modeller inom den specialpedagogiska forskningen. Vi kommer sedan att lägga särskilt fokus på det sociokulturella perspektivet.

5.1 Kategoriskt, relationellt och systemteoretiskt perspektiv inom specialpedagogik

Emanuelsson (2004) tar upp två perspektiv där han framförallt skiljer på begreppen barn med svårigheter och barn i svårigheter. Det första kallar han det kategoriska perspektivet, och detta menar han kommer sig av att man inom detta perspektiv ser orsakerna till barnens svårigheter som en konsekvens av kategoriserade eller diagnostiserade egenskaper hos dem med svårigheter. Han menar att på detta sätt blir barnet eller eleven problemet då denna på grund av sina karaktäristiska drag anses vara avvikande. Det andra perspektivet som Emanuelsson tar upp, är det relationella. Han menar att inom detta perspektiv ser man på elever i svårigheter istället för elever med svårigheter. "Svårigheters art och grad är konsekvenser av brister i skolans sätt att möta den naturliga variationen eleverna emellan i olika förutsättningar för skolarbetet" (s. 112). Detta är i likhet med Atterström och Persson (2000) som betonar vikten av att se den specialpedagogiska verksamheten ur ett systemteoretiskt perspektiv. De menar att vi måste se till barns och ungdomars individuella behov utifrån ett helhetsperspektiv och hur dessa delar påverkar varandra.

5.2 Medicinska/individuella, sociala och miljörelativa modellen

Persson (2007) poängterar att specialpedagogik är ett tvärvetenskapligt kunskapsområde, vilket innebär att den har hämtat teorier från en mängd olika områden så som psykologi, sociologi, medicin m.fl. Även Ineland, Molin och Sauer (2009) betonar vikten av att se forskningens bredd, och de menar att detta beror på att funktionshinder är ett svårt och komplext fenomen. Ineland m.fl. har på grund av den komplexiteten som finns kring ämnet valt att beskriva några olika synsätt på funktionshinder. De menar att det finns tre grundläggande modeller, vilka är den medicinska eller individuella modellen, den sociala modellen och den miljörelativa modellen. Ur den medicinska modellen menar de att man kan förstå utvecklingsstörning och funktionshinder av olika slag som en effekt av en sjukdom eller av en skada. Detta innebär då att man ser barn med behov av särskilt stöd till skillnad från den sociala modellen, där utvecklingsstörning beskrivs som ett resultat av de hinder som de stöter på i samhället, där man ser barn i behov av särskilt stöd istället. Den sista modellen, den miljörelativa modellen, menar de är en mix mellan den medicinska eller individuella modellen och den sociala modellen.

5.3 Sociokulturellt perspektiv

Alexandersson (2009) betonar vikten av att lärande sker i samspel med andra elever och lärare. Hon menar att en av Vygotskijs grundtankar var att människan skapar språkliga verktyg för att kunna tolka och förstå sin omvärld. Hon menar att den form för lärande som Vygotskij beskriver, kräver att det finns ett samspel emellan eleverna men även mellan elever och lärarna. Även Lillvist (2009) betonar vikten av samspel för barns lärande. Hon menar att det är i samspel med andra som barnet kan utveckla sig själv. Säljö (2000) betonar vikten av samspel inom det sociokulturella perspektivet. Han menar att den viktigaste läromiljön för oss människor är samtalet. Han menar att det är i samspel och i samtal med andra som vi lär oss många av de färdigheter vi senare kan använda oss av.

Säljö (2000) menar att en av grunderna i det sociokulturella perspektivet är att vi skapar oss våra framtida resurser genom kommunikation, och att det är även genom att kommunicera som vi sedan för dem vidare. Han poängterar även vikten av "kommunikativa processer" (s.

37), och menar att dessa processer är grunden för att vi ska kunna ta till oss nya färdigheter och kunskaper. Brodin och Lindstrand (2009) betonar vikten av kommunikation, och då speciellt i förskolan. De menar att utveckling måste ske genom kommunikation som en social process. Även i läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010a) kan man se vikten av språket för barns utveckling. "Språk och lärande hänger ouppslutligt samman liksom språk och identitetsutveckling. Förskolan ska lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling och uppmuntra och ta till vara barnets nyfikenhet och intresse för den skriftspråkliga världen." (s. 7).

Säljö (2000) tar även upp begreppet mediering som ett viktigt begrepp inom det sociokulturella perspektivet. Han menar att vi använder oss av olika intellektuella och språkliga redskap för att mediera vår kunskap vidare. Säljö menar att de redskap vi använder oss av inte enbart är de fysiska verktyg, eller artefakter, som vi har tillgång till. Han menar att ett av våra viktigaste medierande redskap är vårt språk. "I ett sociokulturellt perspektiv på lärande och utveckling är således behärsningen av språkliga eller intellektuella redskap ett centralt inslag" (s. 97). Säljö nämner även begreppet appropriering. Han menar att Vygotskij hade en tanke om att vi människor ständigt utvecklas och förändras och att vi i olika situationer har en möjlighet att ta till oss eller ta över kunskaper från våra medmänniskor, vilket då kallas appropriering. Säljö menar att vi i alla samspejssituationer har en möjlighet att lära oss av andra, och detta sker då genom att vi approprierar.

En aspekt som Alexandersson (2009) tar upp är vikten av situerat lärande inom det sociokulturella perspektivet. Ett situerat lärande menar hon är när en aktivt handlande människa skapar kunskap i samverkan med andra. Hon menar att lärande är en stor del av all mänsklig verksamhet och att lärande sker i alla sociala sammanhang som vi ingår i. Även Säljö (2000) talar om vikten av att handlingar sker i en situerad praktik. Han menar att vi människor agerar utifrån en mängd olika kunskaper eller erfarenheter som påverkar oss, vilket innebär att situationen är av yttersta vikt för vårt lärande.

Ett viktigt begrepp inom den sociokulturella teorin, som Alexandersson (2009) beskriver, är den proximala utvecklingszonen eller den närmaste utvecklingszonen. Hon menar att den närmaste utvecklingszonen är avståndet mellan den utvecklingsnivå som eleven befinner sig på, och den utvecklingsnivå som eleven kan nå genom interaktion med andra elever eller lärare som befinner sig på en högre nivå. Även Säljö (2000) menar att detta var en av grundtankarna för Vygotskijs sociokulturella perspektiv. Han hänvisar även till att vi idag har en skola och en utbildning som vi skulle kunna se som samhällets egna organiserade utvecklingszon. I Lpfö98 (Skolverket, 2010a) kan man hitta exempel som stödjer denna tanke där man kan läsa att "lärandet ska baseras såväl på samspelet mellan vuxna och barn som på att barnen lär av varandra. Barngruppen ska ses som en viktig och aktiv del i utveckling och lärande" (s. 7).

6. Litteraturanknytning och styrdokument

6.1 En skola för alla

Den stora utmaningen är – utbildningspolitiskt och verksamhetsmässigt – hur förskolans och skolans personal skall hantera det faktum att elever har olika förutsättningar, erfarenheter, kunskaper och behov. Hur skall elevers olikheter framstå som resurser och utgöra styrande förutsättningar i skolans pedagogiska arbete i en för alla elever gynnsam riktning? (SOU, 1999, s. 192).

Björck-Åkesson (2009) betonar vikten av förskolans arbete för alla barn. Hon menar att eftersom många barn i behov av särskilt stöd går i den ordinarie förskolan, är det viktigt att man i förskolan arbetar för alla barns utveckling och lärande. En aspekt som Hill (2001) tar upp är vikten av den sociala analysen för ett fungerande arbete med de sociala mål som han menar förskolan måste arbeta mot. Han betonar att de sociala målen måste ses som en del av den dagliga pedagogiska verksamheten, om man strävar efter att uppnå en förskola för alla. Han betonar de sociala målen som en del av arbetet med att konkretisera innebörden av människors lika värde, vilket han menar är grundläggande för att allas lika värde ska bli en verklig del av barns socialisation.

Emanuelsson (2004) beskriver begreppet en skola för alla som något som enligt honom ”står för en gemensam och sammanhållen skola för alla barn” (s. 101). Han tar även upp problematiken om vilka vi talar om då vi säger ”alla”. Han menar att det än idag inte står klart vilka vi i samhället räknar in i en skola för alla. Persson (2007) skriver att ”målsättningen med ‘en skola för alla’ är att alla ska få möjlighet att känna delaktighet och gemenskap i en inkluderande miljö” (s. 23). Björck-Åkesson (2009) belyser ett dilemma om hur vi i skolan ska kunna ge alla barn en likvärdig utbildning, samtidigt som vi ska anpassa utbildningen utifrån barnens individuella behov och förmågor. Även Blom (2007) skriver om dilemmat om hur vi i skolan ska se på barn i behov av särskilt stöd och en skola för alla. Hon behandlar frågan om hur vi ska se på barnens rättighet till en skola för alla. ”[...] ska man som elev med till exempel utvecklingsstörning ha rätt att gå i en särskilt anpassad skolform, eller ligger rättigheten i att gå i samma skolform som (alla) andra elever?” (s. 62).

En skola för alla har blivit ett begrepp som kan tolkas som en dikotomi där särskola och grundskola utgör två poler. Risken med detta förfarande blir att olika krafter för eller emot segregering och inkluderande ställs mot varandra. Det kanske vore mer fruktbart att problematisera vad det innebär att vårt skolsystem fortfarande har två olika skolformer: en för de som anses vara dugliga och en annan för dem som bedöms som odugliga. (Swärd & Florin, 2011, s. 88)

Swärd och Florin (2011) nämner i citatet ett dilemma som de anser att vi står inför när vi talar om en skola för alla. Även Andersson (2001) betonar den problematik som finns då vi inom de olika skolformerna har en mängd kompetenta lärare, men som arbetar på olika håll. Hon menar att detta kan leda till misstro och en viss konkurrens, vilket i sin tur kan stå i vägen för en lyckad integrering av elever. Tideman (2000) menar att vi genom att ha två skolformer motverkar idén om en skola för alla. Han syftar på att det i skollagen skrivs att särskolan är en egen skolform, vilket han menar i sin tur leder till att vi i samhället tvingas sortera och segregera elever. Även Hill (2001) ställer sig frågande till detta. Han menar att placeringen av barn med till exempel utvecklingsstörning innebär att det inte finns en skola för alla utan skolan blir istället till för nästan alla.

6.2 Integrering, inkludering och segregering

Vi kommer i följande stycken att kortfattat beskriva några aspekter på begreppen integrering, inkludering och segregering.

Hill (2001) ifrågasätter dessa begrepp. Han ställer sig frågande till varför vi i dagens samhälle fortfarande talar om begrepp som integrering och inkludering. Han menar att detta borde vara något som är självklart, och att vi istället borde lägga fokus på att motarbeta segregation. Emanuelsson (2004) menar att man kan se samhällets arbete mot integrering eller segregering utifrån hur man i samhället behandlar de svagare medborgarna. Han menar att alla som är inblandade i integrerings- och segregeringsprocessen bär ett ansvar för hur vi behandlar dessa punkter. Nilholm (2007) menar att det är viktigt, när man talar om integrering, att skolan har en beredskap att möta alla barns behov. Detta menar han är viktigt för att man inte ska hantera dessa elever som de avvikande som ska passas in i en redan befintlig verksamhet.

Hill (2001) betonar även vikten av förskolans arbete med integration. Han menar att det är viktigt att integrera barn i en tidig ålder för att detta kan gagna både deras språkliga och sociala utveckling. Han menar även att detta kan vara positivt då man ger alla barn en chans att från tidig ålder ta del av att alla är olika och detta menar han kan skapa en större acceptans. Lutz (2006) menar att det kan vara relevant att se på hur förskolan hanterar sitt arbete med integrering. Han menar att man i förskolan, till skillnad från skolan, länge har integrerat alla barn. Dock ställer han sig frågande till hur integreringen har gått till. Han nämner problematiken som kan finnas då man istället för att anpassa miljön efter barnen försöker anpassa barnen efter den pedagogiska miljö som redan finns på förskolan. Hill ställer även sig frågande inför övergången från förskola till skola, när det gäller integreringens betydelse. Han menar att man inom förskolan arbetar mycket med att integrera alla barn oavsett hinder, men när de sedan ska gå vidare till skolan möter de ofta en mycket mer segregerad verksamhet. Han menar att man inom skolan fokuserar mycket mer på elevernas problematik och inte kan anpassa verksamheten på samma sätt som man gör inom förskolan, vilket leder till att många segregeras till andra skolformer så som särskolan.

6.2.1 Integrering och inkludering

Haug (2008) beskriver integrering som ett stort och mångtydigt begrepp. Han har valt att kategorisera in integrering i två olika delar för att påvisa hur det ser ut i verksamheten när man talar om integrering. Den första kategorin som han använder är ”segregerande integrering” (s. 22-23). Haug menar att detta innebär att man ser till individens individuella behov och anpassar undervisningen genom att eleven till exempel får sin undervisning i en mindre grupp, i särskolan eller kanske får några timmars enskild undervisning. Han menar att man inom denna kategori fokuserar på att kompensera individens behov. Detta för att ge denna individ en så stor möjlighet som möjligt att fungera i skolan och samhället i stort. Den andra kategorin som Haug beskriver är ”inkluderande integrering” (s. 23-24). Han menar att när man talar om ”inkluderande integrering” så ska eleven få sin undervisning i klassen, tillsammans med de andra eleverna. Han menar att man måste acceptera att alla barn har olika behov men att alla lärare som arbetar inom skolan ska ha tillräckliga kunskaper för att möta allas individuella behov inom ramen för den ordinarie undervisningen. Emanuelsson (2001) menar att man kan se på integrering som en process där målet ska vara att nå integration. Han menar att integration innebär en gemenskap och en helhet där alla individer ska vara lika mycket värda och få känna att de får hjälpa till att forma helheten.

Tideman (2000) skriver att det under 1900-talet kom att talas om ett alternativ till ordet integrering, nämligen ”*inclusion*” (s. 270) vilket han översätter med det svenska ordet inkludering. Med inkludering menar han att alla ska ha rätt till att delta, bland annat i skolan, på lika villkor oavsett funktionshinder. Han menar att inkluderingsbegreppet kommer av att

ingen ska vara segregerad, och om ingen är segregerad så behövs det heller ingen integrering. Även Ineland, Molin och Sauer (2009) talar om begreppet inkludering. De menar, liksom Tideman, att när man talar om inkludering så bygger det på att det inte finns några som är segregerade. De menar även att inkludering i skolan har banat ny väg då man istället för att integrera elever och försökt anpassa dem till verksamheten, har man inkluderat alla från början och istället ligger fokus på att anpassa skolan efter eleverna. Även Frithiof (2009) backar upp begreppet inkludering och hävdar även hon att integrering förutsätter att det finns de som är segregerade.

Nilholm (2007) ställer sig frågande inför varför man har valt att införa begreppet inkludering istället för att tala om integrering. Han menar att det kan vara för att man i många lägen har använt ordet integrering när man talar om de avvikande eleverna, medan inkludering är begreppet som används när man talar om att förändra miljön istället för individerna. Swärd och Florin (2011) menar att begreppet inkludering bygger på att alla ska få vara med helt och hållet i ett sammanhang. De menar att alla elever ska få chansen att ta del av skolans undervisning på lika villkor, men detta kan då ske genom lite extra stöd i gruppen. Även de talar om vikten av att man ser till den miljö som eleverna undervisas i istället för att se till individens eventuella brister eller problematik. Emanuelsson (2004) menar att orsaken till problem inte ligger i människornas olikheter utan att problemen snarare ligger i hur människornas förutsättningar och egenskaper värderas i den humanistiska gemenskapen och samvaron. Han menar även att det finns ett hot mot den integrerade gemenskapens utveckling då det finns sådana värderingar som kan leda till avvikelse och utfrysning och att de blir avskilda från helheten. Vidare diskuterar Swärd och Florin (2011) om hur avvikande människor drivs bort till andra skolformer eller andra grupper. Swärd och Florin menar att avvikelserna från det normala inom utbildningar möts med ett negativt utpekande och klientisering dvs. att en tjänsteman har utvecklat sin arbetsrutin såpass att denne slutat att betrakta individerna som människor.

6.2.2 Segregering

Vernersson (2007) menar att segregering oftast innebär att man avskiljer elever från de ordinarie undervisningsgrupperna. Detta menar hon ofta sker då man anser att eleven inte får komma till sin rätt på grund av dennes funktionshinder. Hon menar att specialskolan och särskolan är exempel på segregerade miljöer. Hon anser dock att dessa verksamheter kan vara både segregerade och integrerade om de ligger i anslutning till den ordinarie skolan.

Vernersson tar även upp en av riskerna, som hon ser det, med segregering och verksamhet. Hon menar att, enligt en del specialpedagogisk forskning, kan elever i en segregerad verksamhet bli hämmade av bristen på kompetens och stimulans i den egna verksamheten.

Hill (2001) menar att särskolan är en skola för sig, vilket han menar redan där kan kopplas till begreppet segregera eftersom särskolan har en egen läroplan. Han menar att det i huvudsak finns två negativa konsekvenser som han ser i skolan när man talar om segregering. Det första är att om man i skolan väljer att segregera vissa elever så minskar man deras möjligheter att utveckla den sociala kompetensen. Det andra är att, om man i skolan, inte uppmärksammar och tillvaratar individernas enskilda kognitiva potential kan detta få negativa effekter på deras utbildning, vilket även det kan påverkas deras sociala kompetens negativt. Andersson (2004) menar att ett av de argument som används för att segregera elever är att det skulle vara till fördel för dem, att det får vara tillsammans med andra elever med liknade behov. Hon menar dock att detta inte är ett hållbart argument då många av särskolans klasser inte är så homogena som många vill få det att låta, vilket gör att argumentet inte håller.

6.3 Arbete med barn och elever i behov av särskilt stöd

En viktig aspekt i förskolan, enligt Brodin och Lindstrand (2009), är att alla pedagoger i förskolan måste kunna ge extra stöd till de barn som behöver det. För att pedagogerna ska kunna göra det krävs det att de har kunskap om vad olika funktionshinder innebär och hur dessa kan påverka barnen i verksamheten. Även Sandberg och Norling (2009) betonar vikten av att personalen i förskolan ska få kontinuerlig kompetensutveckling. De menar att genom att personalen får stöd och fortbildning kan de få inblick i sitt eget arbetssätt liksom att lära sig om nya sätt att arbeta. Detta i sin tur påverkar inte enbart de barn som är i behov av särskilt stöd utan är en hjälp för samtliga barn i förskolan. Hill (2001) betonar att man i förskolan har nått en bra bit i utvecklingen med att se barn utifrån ett helhetsperspektiv. Han menar att man i förskolan har lyckats med att skapa en verksamhet där man utgår ifrån barns olika behov. Han poängterar även att man inom förskolan har hittat ett arbetssätt där inte olikheter är något konstigt, utan han menar att man har hittat ett bra sätt att arbeta med barns olikheter.

Göransson (2007) beskriver idén om demokrati och inflytande som ett viktigt sammanhang för begreppstolkningen av delaktighet, integrering, inkludering och tillgänglighet. Hon menar att visionen om demokrati kan ha olika förklaringar som kan leda till olika betydelser av delaktighetens innebörder. Swärd och Florin (2011) anser att två av de kompetensområden som behöver utvecklas mest är etisk värdegrund och demokratiskt synsätt. De menar att alla yrkesverksamma pedagoger och lärare bör tänka igenom hur de bemöter de barn och elever som är i behov av särskilt stöd, för att på sikt få skolan att bli en skola för alla. Även Emanuelsson och Giota (2011) menar att skolan ska vara en plats som är tillgänglig och bemötande för alla elever. De menar att grundtanken med en skola för alla är första byggstenen för ett demokratiskt samhälle. Lång (2001) betonar vikten av att barn redan som små får möta individer med diverse olika livssituationer. Barnens tidiga möten med dessa individer kan leda till fördjupad förståelse, respekt och ökad tolerans mot olikheter. Detta för att främja ett demokratiskt samhälle som inkluderar solidaritet och jämlikhet. Utifrån de demokratiska värderingar vi har i samhället menar Nilholm (2007) att skolans uppgift är att vara en god miljö för den mångfald som finns representerad i barn- och elevgrupperna. Nilholm menar att man inte kan skylla problemen på individen, utan att man bör ta tillvara på elevernas olikheter och se på dessa som en resurs för verksamhetens arbete för barn i behov av stöd.

Elever i behov av särskilt stöd - vilka är de - och vad kan vi göra för att underlätta för dem?
Är det en diskussion om eleven som inte fungerar i den pedagogiska verksamheten eller är det en diskussion om den pedagogiska miljön som inte fungerar för eleven? (Hallberg, Vegerfors & Hendar, 2008, s. 10).

En aspekt som Öhlmér (2000) för fram är vikten av skolmiljöns påverkan för barn i behov av särskilt stöd. Hon menar att skolan på många sätt är en svår miljö för många elever då både lokaler och vuxna kontinuerligt växlar. Hon menar att vi i skolan inte kan anpassa miljön helt utifrån alla elevers individuella behov, men vill man uppnå en skola för alla menar hon att det finns en hel del man kan göra för att underlätta för eleverna.

Emanuelsson (2001) förklarar att man måste se individen i relation till situationen för att elevens framgångar ska gynnas. Han menar att individens egenskaper enbart är en del av denna ovan nämnda situation. Hallberg, Vegerfors och Hendar (2008) anser att det är av vikt att komplettera diagnosen med en beskrivning av hur omgivningen bör anpassas för att bemöta den enskilda personens behov. Swärd och Florin (2011) menar att alla individer är olika. Elever i behov av särskilt stöd har stöd av olika anledningar och har därför inte heller samma svårigheter och de menar att allt detta har betydelse för lärandesituationen. Ellmin (2011) menar att begreppet lärande inte enbart handlar om individuella faktorer, utan att det

även handlar om relationerna till omgivningen och att det är i detta möte som lärandet sker. Ellmin menar att trygghet och närhet i samspel med andra blir två huvudbegrepp som leder till ett metodiskt arbete där elevens sociala förmågor blir tränade, vilket kan leda till en förbättrad skolmiljö samt ett bättre lärande. Tideman (2000) menar att grundskolan inte har tillräckligt med resurser för att klara av att undervisa alla sorts elever. Enligt honom så är det bristen på resurser som skapar ett handikapp då individen inte får förutsättningar att klara de krav som omgivningen ställer. Ellmin menar att lärande är meningsskapande och varierar från gång till gång. Han antyder även att det inte enbart handlar om individens egenskaper utan att det även handlar om vad miljön erbjuder för möjligheter till lärande. Hundeide (2006) och Alexandersson (2009) skriver om *subjektiv atmosfär*, vilket kan förklaras som ett emotionellt klimat i klassrummet som uppstått genom ömsesidighet mellan individerna, som i sin tur beror på god kommunikation. Vidare menar Hundeide att samlärande är viktigt för att få andras perspektiv för samma kunskap.

6.4 Styrdokument

I Salamancadeklarationen (2006) betonas vikten av att alla elever ska få undervisning i den ordinarie skolan. Det skrivs att integrerad skolgång är grunden för att bygga upp en solidaritet mellan alla barn, och det beskrivs att detta inte går att uppnå om man istället för att integrera, placerar barn i behov av stöd i en särskild verksamhet eller en annan skolform. I Salamancadeklarationen kan man även läsa om betydelsen av att barn integreras på ett tidigt stadium. I deklarationen betonas vikten av att man i förskolan kan möta och stötta de barn som är i behov av särskilt stöd. Man kan även läsa om vikten av att arbetet med barn i behov av särskilt stöd ständigt uppdateras eller förnyas, då detta kan ge alla barn en större chans att förbereda sig för den kommande skolundervisningen. Den integrerade skolan har som uppgift att utveckla en pedagogik där barnet står i centrum och samtidigt kunna ge undervisning åt alla barn, oavsett svårigheter (Salamancadeklarationen, 2006). Etablerande av sådana pedagogiska verksamheter är ett avgörande steg gällande utrotning av diskriminerande attityder och ett steg för att skapa ett integrerat samhälle. I European agency (2003) kan vi även läsa om lärarnas roll när vi talar om inkludering. Lärarna beskrivs som en stor del för att få en fungerande inkluderande verksamhet i skolan. För att inkluderingstanken ska fungera krävs att alla lärare är villiga att arbeta med barns olikheter och se det som en tillgång. Det beskrivs även att för att detta ska vara möjligt så krävs det att lärare får den kunskap och tid som behövs för att kunna arbeta fram en fungerande och inkluderande verksamhet.

I skollagen (Skolverket, 2010b) kan man läsa om vikten av att man i förskolan ska se barn utifrån en helhetssyn, detta för att ge barnen en verksamhet som stimulerar deras utveckling och lärande på bästa sätt. I läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010a) kan man på flera ställen hitta stöd för hur arbetet med barn i behov av särskilt stöd bör hanteras. En viktig aspekt som lyfts upp är att man i förskolan ska anpassa den pedagogiska verksamheten till alla barns olika behov. De barn som är i behov av särskilt stöd ska få detta stöd utifrån deras egna behov och förutsättningar. Det finns även hänvisningar till arbetslagets betydelse för dessa barn. Man kan i läroplanen läsa att ”arbetslaget ska ge stimulans och särskilt stöd till de barn som befinner sig i svårigheter av olika slag” (s. 11). Även i de samlade läroplanerna (Skolverket, 2011), vilket innefattar särskolan, betonas vikten av att all undervisning ska anpassas efter varje elevs förutsättningar. Där betonas även vikten av att man i skolan och särskolan utgår ifrån alla elevers tidigare kunskaper för att främja deras fortsatta lärande och utveckling.

I Salamancadeklarationen (2006) kan vi läsa om att arbetet med barn i behov av stöd inte bör ske i en separat verksamhet, utan bör ges i den ordinarie skolan. Det beskrivs att man inom

skolan bör anpassa kursplanerna efter barnens behov istället för att anpassa barnen efter dem. Det betonas även att alla barn, oavsett behov av stöd, bör få samma undervisning men med extra stöd och hjälp inom de områden de behöver. I skollagen står skrivet att "barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska ges det stöd som deras speciella behov kräver" (Skolverket, 2010b, 8 kap. 9 §). Detta stärks i sin tur av FN:s konvention om barns rättigheter (2006) där de länder som skrivit under konventionen erkänner att ett barn i fysiska eller psykiska svårigheter bör vara i åtnjutande av ett skäligt och fullvärdigt liv gentemot de förhållanden som råder i samhället i övrigt. Konventionsländerna erkänner även att de ska främja barnens självförtroende och möjliggöra deras aktiva deltagande i samhället i övrigt. Enligt FN:s konvention om barns rättigheter är det även upp till konventionsländerna att se till att varje barn uppnår den levnadsstandard som behövs för dess individuella utveckling.

7. Metod

Arbetets frågeställningar har bearbetats med hjälp av textanalys, litteratur samt med intervjuer. I de följande styckena motiveras urvalet av undersökningsobjekt och datainsamlingsmetoder.

7.1 Metodval

Gällande upplägget eller designen av vårt arbete har vi använt oss av Stukát (2011) samt de anvisningar vi fått från vår handledare vid Göteborgs universitet.

Gällande besluten kring vilken metod arbetet skulle genomsyras av, diskuterades olika sätt att nå fram till svaren på frågeställningarna och det framkom att en observation inte skulle ge svar på frågeställningarna. Vi kände även att enkäter inte skulle ge oss rättvisa svar på frågeställningarna. Vi använde även Stukát (2011) då vi skulle välja vilken metod som var bäst lämpad för arbetet.

Alla intervjufrågor bifogas i bilagor. Vi valde att utarbeta ett frågeformulär för att försöka få svar på hur de olika yrkesverksamma personerna ser på bland annat begrepp så som ”en skola för alla” samt integrering, inkludering och segregering. Vi satt tillsammans och studerade syfte och frågeställningar och bestämde därefter intervjufrågorna till lärarna utifrån de tankar som uppkom. Tillsammans ansåg vi att dessa frågor var lämpade att besvara de frågeställningar och det syfte vi har.

7.2 Bekvämlighetsurval

Vi har valt att intervjua fyra lärare inom särskolan, en rektor samt en barnskötare. Vi valde dessa personer då vi ville få en uppfattning om hur bland annat yrkesverksamma lärare ser på begreppet ”en skola för alla”, samt hur de upplever att de kan arbeta mot en inkluderande och accepterande verksamhet. De personer vi kontaktade för intervju var främst sådana vi kommit i kontakt med under vår studietid genom tidigare verksamhetsförlagda utbildningsperioder (VFU-perioder). När intervjuerna var färdiga valde vi att sammanställa de svar vi fått på de olika frågorna. Vi valde därmed även att utelämna sådant som inte var av relevans för syftet och frågeställningarna.

De personer vi intervjuade beskrivs kort nedan, med fingerade namn:

- Julia arbetar som lärare för elever i träningsskolan i Göteborgs stad.
- Andrea är utbildad specialpedagog och ingår i skolans elevhälsoteam (EHT). Hon arbetar även som lärare i en grundskola med inriktning mot tränings skolans kursplan.
- Helena arbetar som lärare på en grundskola med inriktning mot tränings skolans kursplan. Hon vidareutbildar sig även till speciallärare.
- Anders är i grunden låg- och mellanstadielärare. Han arbetar i grundsärskolan samtidigt som han utbildar sig till speciallärare.
- Charlotte arbetar som rektor på en särskola i Göteborgs stad.
- Hanna arbetar som barnskötare på en förskola, med barn i 1-5 års ålder.

Vid en senare uppstramning och korrigerig av arbetet valde vi att plocka bort de intervjuer vi genomförde med föräldrar och lärarutbildare, då ämnet blev för övergripande och stort i dess helhet.

7.3 Genomförande och analysförfarande

Vi båda var med vid samtliga intervjuer. Hanna var dock den enda som inte godkände att vi spelade in intervjun, utan där utförde Josefine intervjun medan Lovisa antecknade för att sedan sammanfatta vad hon svarat på de olika intervjufrågorna. Hanna fick sedan läsa igenom sammanfattningen och godkände att den överensstämde med hennes svar samt att hon godkände att vi kunde använda den i arbetet. Hannas intervju utfördes via en högtalartelefon, vilket hon var medveten om. De resterande av de intervjuade godkände att vi fick spela in intervjuerna för att sedan sammanställa dem utifrån det inspelade materialet och de anteckningar som vi förde under intervjun. Josefine utförde de flesta intervjuerna medan Lovisa antecknade och sammanställde dokumenten, denna uppdelning tillkom efter de första intervjuerna var utförda, då vi båda kände oss mer bekväma i de två olika rollerna och därför delade vi upp det på detta sätt. Den som utförde intervjun tittade sedan igenom sammanfattningen och lyssnade igenom intervjun. Detta för att säkerställa oss om att vi hade samma uppfattning.

Analysen av materialet har grundats på frågeställningarna samt de kategorier som återfinns i resultatet. Svaren kommer även att kopplas till den teoretiska anknytningen samt till våra litteraturstudier och tidigare forskning. Vi kommer att analysera vårt material utifrån våra frågeställningar samt de kategorier vi har valt att dela upp de svarandes sammanfattade intervjuer i. Vi kommer även att koppla dessa svar till vår teoretiska anknytning och utifrån våra litteraturstudier, för att skapa en så kvalitativ grund som möjligt.

7.4 Tillförlitlighet

Genom att dela upp frågeställningarna i olika intervjufrågor och kategoriseringar har vi avgränsat området vi vill undersöka. Samtidigt får vi, då vi frågar flera olika personer samma frågor, en överblick i hur man i verksamheterna förhåller sig till situationen i stort. Genom att vi valde att undersöka intervjupersonernas personliga åsikter angående ämnet, anser vi att vi har ökat vår validitet. Detta då vi genom studien ville ta reda på deras personliga åsikter och tankar och det var det vi i slutändan fick ut genom vår studie. Gällande generaliserbarheten så är det svårt att avgöra och mäta, men vi anser att studien är relativt täckande, då vi jämför intervjustudierna med teorier och litteraturstudier. Gällande metodens av reliabilitet övervägdes en del olika faktorer. Bland annat så kan påverkande faktorer ha varit feltolkningar av frågor och svar hos den svarande, yttre störningar under intervjun, gissningseffekter hos den svarande samt dennes dagsform. Genom att göra flera intervjuer och dessutom göra textanalyser av kurslitteratur har vi däremot ökat reliabiliteten.

Vi har valt att aktsamt göra vissa generaliseringar och antaganden om de olika verksamheterna utifrån intervjupersonernas svar. Detta då vi har sett dem som representanter för verksamheterna där de arbetar.

7.5 Etiska överväganden

De som är berörda av studien har informerats om såväl studiens syfte som deltagandets frivillighet, i enlighet med Vetenskapsrådets informationskrav (Stukát, 2011). Undersökningens syfte och tillvägagångssätt har de inblandade fått god information kring, innan intervjun påbörjades. I enlighet med Vetenskapsrådets samtyckandekrav, vilket även Stukát hänvisar till, har deltagarna själva fått bestämma om sin medverkan. Vi har bestämt oss för att ge alla medverkande personer fingerade namn och deras verksamheter har anonymiserats i enlighet med konfidentialitetskravet som Stukát nämner. Vi har även informerat de svarande om nyttjandekravet, nämligen att den information vi fått av dem enbart kommer att användas för forskningsändamål.

8. Resultat

8.1 En skola för alla – intervjupersonernas syn på begreppet

Alla de vi intervjuade var tveksamma till begreppet en skola för alla. De anser alla att det inte finns en skola för alla idag. De har dock lite olika tankar kring vad begreppet och hur deras egna verksamhet passar in i detta begrepp, men de allra flesta ställer sig däremot bakom tanken om att uppnå detta. Anders är dock mer kritisk till begreppet och vi kommer nedan att redogöra närmare för deras åsikter och tankar.

Helena menar att hon är kluven inför begreppet. Hon har tidigare arbetat med multihandikappade barn, och ställer sig frågande till huruvida de skulle vara välkomna i en vanlig grundskola, och hur de skulle påverkas av detta. ”Jag vet inte hur lätt vi skulle komma in, vad skulle dom kunna ge våra elever? Jag vet inte. Har dom något att erbjuda från grundskolan över huvudtaget?” (Personlig kommunikation, 28 november, 2012)

Julia anser att den del av skolan hon arbetar på är en skola för alla, där alla elever får vara med utifrån deras egna förutsättningar. ”På min skola här tycker jag vi är duktiga på att hitta lösningar så att alla kan delta. På ett sätt är det en skola för alla för alla får vara med oavsett förutsättningar” (Personlig kommunikation, 22 november, 2012). Däremot tror hon inte att det finns en skola för alla överlag. ”Skolan i allmänhet så har man jättemycket att lära då det läggs mycket fokus på att individen inte funkar i gruppen.” Hon menar att vi har mycket kvar att lära innan vi har en skola för alla i Sverige, och menar att vi måste komma bort från vårt sätt att se på individen i gruppen då hon anser att detta inte överensstämmer med begreppet. Även Charlotte menar att vi idag inte har en skola för alla, men hon poängterar vikten av att vi bör ha det som en vision. ”Man kan inte säga, tycker jag, att man har en skola för dom här och dom här. Men sen hamnar vi i ett läge, där en skola för alla blir mer en vision” (Personlig kommunikation, 4 december, 2012). Hon anser inte att vi har en skola för alla idag, men menar att vi samtidigt måste fundera över för vem vi vill ha en skola för alla och hur det kan gynna alla olika individer.

Andrea menar att det idag inte finns en skola för alla. Hon anser att en skola för alla är en skola som ser alla barn ur ett individperspektiv och är tillåtande för alla barn och elever. ”Man ser till varje individ. Vad behöver det här barnet just nu” (Personlig kommunikation, 28 november, 2012). Hon tycker inte att det skulle behöva finnas olika skolformer så som grundskolan och särskolan, utan hon skulle vilja se att man arbetade mer utifrån barnen och vad de behöver för att klara skolgången i den ordinarie grundskolan. ”Man går i skolan och alla har olika lösningar.” Hon poängterar även att om man vill uppnå en skola för alla, så måste allt inom skolan ses över. Allt från de mål som sätts upp för eleverna till vilka professioner man skulle behöva inom skolan. ”När det är tillåtande för alla, det tycker jag är en skola för alla.”

Anders är ganska kritisk mot begreppet en skola för alla och menar att det är förlegat. Han poängterar att en skola för alla har en tendens att bli en skola för ingen. Han anser att man istället bör ta tillvara på elevers olikheter och erbjuda alla barn och elever utbildning på lika villkor. ”Alla ska kunna erbjudas utbildning på samma villkor, men att det ser olika ut och att anpassningar görs är okej” (Personlig kommunikation, 21 november, 2012). Anders lyfter även punkten att vi idag inte har ett samhälle för alla, så varför ska skolan vara det? ”Jag tror aldrig man kan få eller skapa en skola för alla”. Anders ställer sig även lite kritisk mot

begreppet, då han menar att det är en utopi som är ganska mager. ”Man kan ha en vision, men den måste vara fylld med något. En tanke och en idé.”

Hanna ser på förskolan idag som en förskola för alla. Hon menar att de flesta barn, oavsett problematik redan går i den "vanliga" förskolan och med bra resultat. Hon menar att om det bara finns resurser nog, så ska det inte vara ett problem att alla barn går tillsammans i förskolan.

8.2 Integrering, inkludering och segregering –intervjupersonernas tankar kring begreppen

Vi kommer i följande del att beskriva de tankar de olika lärarna i förskolan och särskolan har rörande integrering, inkludering och segregering och vad det innebär för deras verksamhet. Vi kommer även att redovisa rektorns tankar kring detta.

De flesta av de vi intervjuade hade uppfattningen om att barnen i deras verksamhet är väldigt segregerade om man jämför med hur det ser ut i den ordinarie skolverksamheten. Helena berättar att hon anser att de elever hon arbetar med är klart segregerade, bland annat på grund av att det inte finns något samarbete med andra skolor och hennes skola ligger för sig och inte i anslutning till någon större skola. Även Andrea anser att eleverna på hennes skola är ganska segregerade. ”Det kan bli mycket bättre, men det är mycket det fysiska avståndet” (Personlig kommunikation, 28 november, 2012). Hon menar att de istället försöker att integrera eleverna i samhället genom att till exempel ta med dem till torget, biblioteket eller att åka spårvagn. Även Julia känner att eleverna på hennes skola är klart segregerade. Hon berättar att det har funnits en del försök till integration, men det har inte lyckats. Hon tror bland annat att det kan bero på att det i många klasser är en stökig miljö, vilket har lett till att det inte fungerat. Charlotte anser att eleverna inte är integrerade. Hon anser däremot att det är svårt att veta vad som skulle vara optimalt för hennes elever gällande integration. ”Vad är en rimlig målbild?” (Personlig kommunikation, 4 december, 2012). Hon lägger även fokus vid vikten av att vi i en idealvärld skulle ha ett individperspektiv där begrepp som integration inte bör finnas. Hon menar att det viktigaste är att se till individens behov och vad som är optimalt för dem både utifrån ett demokratiskt- och ett inlärningsperspektiv.

Anders däremot ställer sig lite frågande till begreppet integrering. ”Integrerad är mer att man är vid sidan om, att man inte är med i en helhet eller på samma sätt” (Personlig kommunikation, 21 november, 2012). Han anser att inkludering är ett bättre ordval. ”Inkludering för mig är mer att man är med från början och räknas in från början.” Men han ställer sig även frågande till för vem vi vill integrera. Är det för elevernas bästa? Han poängterar att om man ska integrera eller inkludera en elev som måste det vara för elevens bästa. ”Måste hela tiden titta på hur ser behoven ut? För vems skull? Hur ser verksamheten ut?” Han menar även att när man talar om segregation så måste man även se till individens behov. Han poängterar att om inkludering ska lyckas så måste man lägga fokus på alla delar, och det ska vara en utvecklande miljö på alla plan. Han tar även upp vikten av att vissa elever kan behöva mer exkludering än andra, så det gäller att se till barnens behov.

Hanna, som arbetar inom förskolan anser att de på hennes förskola är väldigt integrerade. Alla barn är välkomna och de arbetar mycket utifrån att alla barn ska känna sig delaktiga och få vara en del av gruppen. Hon menar att det självklart kan finnas barn som kan behöva gå ifrån gruppen vid vissa tillfällen, men överlag så anser hon att de arbetar mycket med integration.

Gällande begreppen segregering, integrering, inkludering, kom det fram en del olika tankar från lärarna. Helena kände sig lite kluven inför begreppen, och menade att

hon hade svårt att se vad vinsten skulle vara för hennes elever att inkluderas i en vanlig grundskoleklass. Hon påpekar däremot att hon gärna skulle vilja se mer integrering med andra särskoleelever. ”Vad vi skulle vilja är att vi skulle vilja ha fler grundsärskoleelever som vi kunde integreras med så att det inte blir ett så stort steg för våra elever” (Personlig kommunikation, 28 november, 2012). Andrea kände även hon att det är svårt att säga, och poängterade att då de ständigt arbetar utifrån barnens individuella behov så finns det inget rätt eller fel. ”Kan behövas att man får vara med både i en grupp och individuellt” (Personlig kommunikation, 28 november, 2012).

Även Hanna lyfter vikten av att se till barnens individuella behov och se vad barnen behöver för att fungera i gruppen, och menar att om det innebär att avskilja ett barn vid vissa tillfällen så bör man göra det. Julia ansåg att de har en inkluderande integrering på hennes skola. “Vi har ju en inkluderande integrering genom att vi har så få elever och så mycket personal” (Personlig kommunikation, 22 november, 2012). Julia poängterar även att för vissa elever som behöver komma ifrån, så ska den möjligheten finnas. “Finns ju en del som mår bra av att komma ifrån och fungerar bättre om de får komma ifrån.”

8.3 Arbeta med barn och elever i behov av särskilt stöd - intervjupersonernas tankar och erfarenheter

Vi har utifrån våra intervjuer fått en hel del olika svar på hur arbetet med barn i behov av särskilt stöd går till. Arbetssättet i de olika verksamheterna skiljer sig en del, men det som överensstämmer för alla olika verksamheter är att de arbetar mycket med individanpassningar och arbetar utifrån de olika barnens och elevernas särskilda behov.

Helena berättar att de bland annat arbetar med Alternativ och Kompletterande Kommunikation (AKK) för alla elever och till de elever som behöver har de även talapparater där elevernas egna bilder finns inlagda. Hon poängterar även att de, i den mån det är möjligt, anpassar skolans miljö utifrån barnens individuella behov.

Eleverna kan få egna arbetsrum om de behöver. Vi anpassar även dagen utifrån dagsform. Det beror ju lite grann på... Ja, våra elever är ju känsliga för dagsform, för årstider, ljus och mörker. Så vi får liksom anpassa hela tiden efter hur de mår, varje dag. (Personlig kommunikation, 28 november, 2012)

Andrea tar upp att de arbetar mycket med snabba lösningar för de elever som uppvisar att de behöver extra stöd i verksamheten. ”Här är det så individanpassat så att varje elev får stöd snabbt. Vi anpassar snabbt genom snabba lösningar om en elev uppvisar att det finns behov av det” (Personlig kommunikation, 28 november, 2012). Hon poängterar även att de i första hand försöker att hitta lösningar inom arbetslaget när det är något som inte fungerar, men fungerar inte det kan de ta frågan vidare till deras Elevhälsoteam (EHT).

Julia och Anders menar att det är svårt att ge tydliga exempel på hur arbetet i verksamheten går till då alla elever har så olika behov. De båda betonar däremot vikten av att se till individernas specifika behov och arbeta utifrån dessa. Julia anser att “alla har individuella behov. Vi jobbar individuellt just för att det är barn med speciella behov” (Personlig kommunikation, 22 november, 2012). Anders vill även lägga fokus på det individuella arbete som utförs. Han menar att ”stödet ser väldigt olika ut beroende på vad de har för funktionshinder och vad de har för behov” (Personlig kommunikation, 21 november, 2012). Även Hanna som arbetar inom förskolan har svårt att beskriva specifika arbetsätt och menar att de arbetar på en mängd olika individanpassade sätt. Hon beskriver att de bland annat har dagliga specificerade scheman för de barn som behöver.

Charlotte poängterar även hon att det arbetar på en mängd olika sätt. Hon anser att arbetet med dessa barn och elever börjar redan då de mottas i verksamheten. Därefter anser hon att det viktigaste är att utarbeta en kommunikation med de olika eleverna, då detta kan se väldigt olika ut. Hon menar att ”om man inte har en tydlig bild av vilket kommunikationssätt som är bäst, så måste vi jobba på det. Det är vårt primära mål” (Personlig kommunikation, 4 december, 2012).

Vi kommer nedan att beskriva vad de olika lärarna och rektorn berättat om vilken eller vilka teorier de baserar sitt arbete på. Det som direkt blir tydligt är att många inom skolan och förskolan arbetar utifrån ett individuellt tänk, men även med mycket fokus på det sociala.

Helena, Andrea och Julia anser alla att de arbetar utifrån en del olika teorier och väljer de delar som passar olika individers behov. Andrea menar att ”man ser helheten. Försöker se hela individen i helheten” (Personlig kommunikation, 28 november, 2012). Helena lyfter även att hon arbetar en del utifrån KASAM (känslan av sammanhang), Vygotskij och den proximala utvecklingszonen. Även Andrea väljer att betona vikten av sammanhang och att se till helheten när de arbetar med eleverna. ”Vi försöker att jobba mycket med nätverket kring eleven” (Personlig kommunikation, 28 november, 2012). Julia lägger mycket vikt vid att man i skolan arbetar utifrån individen i ett sammanhang. Hon anser att hennes teoretiska grund ligger i ett systemteoretiskt synsätt, där man lägger fokus på att se individen i sitt sociala sammanhang. ”Systemteoretiskt synsätt är att se individen i sitt socialt sammanhang. Man kan inte bara plocka ur individen ur sitt nätverk. Måste ta hänsyn till detta då man jobbar med en elev” (Personlig kommunikation, 22 november, 2012). Hanna menar även hon att de arbetar mycket utifrån ett helhetssammanhang. Hon väljer även att lägga mycket fokus på det sociala samspelet. Det sociala samspelet är även något som Anders arbetar med. Han anser att han utgår mycket från det sociokulturella perspektivet i sitt arbete, men kan även han plocka olika delar av olika teorier i olika sammanhang. ”Min människosyn och grundsyn ligger i det att man lär av varandra i ett samspel. Det kommer även i andra teorier, men i mitt huvudtänk så landar det i det sociokulturella” (Personlig kommunikation, 21 november, 2012). Även Charlotte betonar vikten av kommunikation och samspel, men hon anser inte att de arbetar utifrån en specifik teori.

9. Analys

9.1 En skola för alla – existerar den?

De intervjuade har en hel del tankar kring begreppet ”en skola för alla”. Exempelvis känner sig både Helena och Charlotte kluvna till begreppet då de arbetar och har arbetat med multihandikappade barn. De frågar sig hur dessa elever skulle kunna vara välkomna på lika villkor i en vanlig grundskola och hur de som individer skulle påverkas av detta. Detta är något som bland annat problematiseras i SOU 1999:63 (SOU, 1999) där man skriver om problematiken av att skapa en undervisning för alla barn och elever, utifrån allas olika förutsättningar. Ett annat exempel är Andrea och Anders som anser att det inte skulle finnas olika skolformer, utan att skolan skulle formos utifrån ett individperspektiv. Genom detta menar de att olikheterna hos individerna skulle bli mer accepterade i en skola för alla, jämfört med hur det är idag. Detta är något som belyses i de samlade läroplanerna (Skolverket, 2011) där man kan läsa om vikten av en skola som ska ge alla lika undervisning oavsett behov av stöd eller problematik. Helena anser att begreppet hänger på lärarnas kompetens och att detta bör fokuseras på redan under lärarutbildningen samtidigt som skolpersonalen måste ha ett bättre samarbete sinsemellan. Detta är även något som Andersson (2001) belyser som en viktig aspekt gällande barn och elever i behov av särskilt stöd. Hon lägger tyngd vid att man inom skolan tar tillvara på all personals kompetens och arbetar mer med samverkan för att skapa en skola där alla får sina behov tillgodosedda.

I förskolan anser Hanna att begreppet en förskola för alla redan fullföljs, då de flesta barn (oavsett problematik) redan ingår i den vanliga verksamheten. Hon anser dessutom att om de får de resurser de behöver så ska det inte vara några problem att slå samman alla olika förskolor oavsett barnens funktionshinder. Brodin och Lindstrand (2009) belyser där vikten av det anpassade arbetssättet som idag finns i förskolan. Dessutom anser de att man i förskolan måste fokusera på alla de individuella behov som finns i barngruppen. Även i Lpfö98 (Skolverket, 2010a) kan vi läsa om hur man kan sköta arbetet med barn i behov av särskilt stöd, t.ex. genom att anpassa verksamheten efter alla barns individuella behov. Stödet ska även utformas efter de individuella behov och förutsättningar som finns i barngruppen. Anders anser däremot att uttrycket är förlegat och att det tenderar att bli en skola för ingen. Detta i likhet med Emanuelsson (2004) och Blom (2007) som ställer sig frågande för vem vi har en skola för alla, då det enligt dem inte är självklart vilka som ska räknas i en skola för alla.

9.2 Integrering, inkludering och segregering – begreppens innebörd för barn i behov av särskilt stöd

Av de intervjuade ansåg de flesta att barnen och eleverna i deras verksamhet är segregerade, och många av dem ställde sig även frågande till varför det ser ut som det gör. Detta är något som belyses av Vernersson (2007) som anser att det är tänkvärt att vi idag har en skola där många elever blir segregerade, trots att vårt samhälle bygger på demokratiska principer där allas lika värde och rätt till utbildning betonas. Charlotte anser att vi i dagens idealistiska samhälle, med individens behov som fokus, inte skulle behöva använda begrepp som integrering. Detta i likhet med Hill (2001) som anser att vi borde lägga fokus på att motverka den segregering som finns i skolan, istället för att använda begrepp så som integrering och inkludering. Även Nilholm (2007) nämner segregeringen då han anser att det blir en skillnad från den ”vanliga” pedagogiken. En av de faktorer som ett flertal av de intervjuade lärarna tog upp var att de såg eleverna som segregerade på grund av att verksamheten inte låg i

anslutning till en ordinarie grundskola. Detta är något som problematiseras av bland annat Hill. Han anser att särskolan är en skola i sig, vilket kan leda till segregation.

Anders vill däremot hellre använda sig av begreppet inkludering istället för integrering, då han anser att man måste ha varit segregerad för att kunna bli integrerad i en verksamhet. Detta belyses även av Tideman (2000) som menar att inkludering är att vara medräknad från början. Vidare anser Tideman att om man inte har varit segregerad, så finns det inte heller behov av att bli integrerad.

Hanna anser att det är viktigt att se till individens behov, oavsett om det innebär att individen behöver specialundervisning eller ej. Hon betonar även vikten av att se över hur undervisningen bör utformas. Detta i likhet med Haug (2008) som talar om två olika kategorier inom integrering, ”segregerande integrering” (s. 22-23) samt ”inkluderande integrering” (s.23-24). I den första menar han att man lägger fokus vid att tillgodose individens behov utanför ordinarie verksamhet. I den andra kategorin, inkluderande integrering, menar han att eleven istället får hela sin undervisning i verksamheten. Hanna menar att förskolan idag är en inkluderande verksamhet, samtidigt som hon lyfter tanken på hur segregerade barnen blir när de efter förskolan segregeras till en särskoleklass. Även Hill (2001) kritiserar detta och menar att det kan bli problematiskt för de barn som i förskolan är inkluderade och senare blir segregerade när de blir mottagna i en alternativ verksamhet. Vid intervjuerna med lärarna lyftes lite olika tankar om vad eleverna skulle kunna få ut av att bli inkluderade i en ”vanlig” klass, detta med tanke på vissa elevers behov av att komma bort ifrån den stora gruppen. Även Emauelsson (2001) lägger vikt vid detta då han talar om vikten av att se individen i relation till situationen. Han betonar vikten av att se till var individs speciella behov.

9.3 Arbeta med barn och elever i behov av särskilt stöd – praktik kontra teori

En av de stora utmaningar som beskrivs i SOU 1999:63 (SOU, 1999) är hur man inom förskolan och skolan ska kunna hantera alla barns och elevers olikheter, vilket är nära sammankopplat med hur vi arbetar i förskolan och särskolan idag. Vi har under våra intervjuer fått en närmare inblick i hur arbetet i förskolan och särskolan kan se ut.

I alla de utförda intervjuerna har vi kunnat se ett mönster av hur de som arbetar i förskolan och särskolan lägger vikt vid att de alltid ska sträva efter att arbeta utifrån individanpassningar, och att se till alla individers olika behov. Swärd och Florin (2011) betonar vikten av att alla är olika och även om vi kategoriserar barn i behov av särskilt stöd så måste vi inom skolans verksamhet förstå att alla barn har behov av stöd på olika sätt. Även i skollagen (Skolverket, 2010b) finns det hänvisningar till alla barns rätt till stöd som är anpassat utifrån deras egna svårigheter, vilket vi har sett en trend av inom arbetet i de olika skolformerna. Lutz (2006) lyfter vikten av att man i undervisningssammanhang skapar speciallösningar utifrån olika barns och elevers olika behov, vilket är något som alla vi intervjuat har tagit upp. Den allmänna uppfattningen av de som är aktiva inom särskolan är att man måste arbeta med individuella lösningar, vilket är något som även Björck-Åkesson (2009) lyfter. Hon menar att det är av yttersta vikt att vi inom skolan arbetar för att hitta lämpliga lösningar som anpassas utifrån elevernas situation. Även Hanna betonar vikten av att se till individen och vilka behov som finns. Detta är även något som Brodin och Lindstrand (2009) betonar och menar att förskolan är en stor del av barnets verklighet, och därför är det viktigt att alla barn i behov av särskilt stöd får det utifrån deras individuella behov. När vi undersökte vilka teorier som de intervjuade personerna ansåg sig arbeta utefter fanns det en del variation, men det fanns trots det en gemensam grund i att alla ansåg att samspel och kommunikation var vitala delar av arbetet. Detta i likhet med Säljö (2000) och

Alexanderssons (2009) uppfattning om det sociokulturella perspektivet. Helena, Andrea och Julia anser alla tre att de arbetar utifrån en variation av olika teorier och vill inte gärna hålla sig till enbart en teori utan plockar olika delar från olika teorier utifrån hur situationen ser ut. Julia lyfter även att hon arbetar utifrån vad hon vill kalla ett systemteoretiskt perspektiv. Detta är även något som Persson och Atterström (2000) belyser. De väljer att tala om den specialpedagogiska verksamheten utifrån ett helhetsperspektiv där vi måste se till alla individuella behov. Anders säger att han gärna arbetar utifrån det sociokulturella perspektivet med fokus på det sociala samspelet, vilket är något som både Säljö och Alexandersson belyser. De menar att några av de vitala delarna inom det sociokulturella perspektivet är kommunikation och samspel, då detta ligger till grund för alla barns lärande och utveckling.

10. Diskussion

Vi har som tidigare nämnt valt att försiktigt göra vissa generaliseringar och antaganden med våra intervjupersoner som representanter för deras verksamheter. Vi kommer i nedanstående diskussion därmed lyfta några aspekter av intervjupersonernas tankar och funderingar för att belysa de olika tankar och åsikter som finns inom de olika verksamheterna.

10.1 En skola för alla – en problematisering kring begreppet

Gällande en skola för alla finns det en mängd olika åsikter och tankar. Vi anser att det dock är ett oerhört viktigt begrepp att diskutera och problematisera då det omtalas en hel del i skolsammanhang och är en viktig del i dagens samhälle.

Av alla de personer som vi intervjuat så är det inte någon som anser att det idag finns en skola för alla. Hanna anser att man i förskolan har kommit långt och har en integrerad verksamhet, som man kan säga är en förskola för alla. I skolan däremot ser det väldigt annorlunda ut. En av de aspekter som nämns bland de intervjuade är vikten av att man i skolan måste individanpassa och se till individens behov för att det ska kunna vara en skola för alla. Dock är det några som ställer sig tveksamma till hur det skulle kunna gå till och till vilken nytta det skulle vara för alla elever. Swärd och Florin (2011) anser att då vi delar upp barnen i olika skolformer går emot begreppet en skola för alla, och även de ställer sig frågande till vad för nytta barnen har av att det finns två olika skolformer. Vi tror det är viktigt att se till barnens bästa i de olika situationer som de ställs inför i skolan, men vi håller med bland annat Helena som ställer sig frågande till vilken vinst barnen gör om det ska gå i en skola för alla.

Vi anser även att det är intressant att belysa Anders kritiska syn mot begreppet en skola för alla. Han anser att det är ett förlegat begrepp, som ofta slutar med att det bli en skola för ingen. Vi anser att det är en viktigt aspekt att fundera över, speciellt i relation till barn och elever i behov av särskilt stöd. För vem är egentligen en skola för alla och för vem ska vi sträva efter att uppnå detta? I både läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010a) och i de samlade läroplanerna (Skolverket, 2011) kan vi läsa om vikten av att förskolan och skolan ska vara för alla och att alla ska ha rätt till lika utbildning. Vi anser att det är viktigt att förskolan och skolan kan tillgodose alla barn och elevers behov, men vi är inte säkra på att en skola för alla är rätt väg att gå. Vi vill där lyfta Anders tankar om för vem vi vill ha en skola för alla. Är det verkligen det ultimata för alla barn och elever eller finns det andra lösningar som kanske skulle gynna allas individuella behov mer.

10.2 Integrering, inkludering och segregering – för vem och på vilket sätt?

När man talar om begrepp som segregation och segregering tror vi inte att det, utifrån våra studier, är många som ser det som något positivt eller bra inom förskolan och skolan. Efter våra utförda intervjuer kände vi att det inom samtliga verksamheter talas mycket om att eleverna i de alternativa skolformerna är segregerade. Det var inte många som ansåg att eleverna inom deras verksamhet var integrerade eller inkluderade i den ordinarie skolverksamheten. Vernersson (2007) menar att det är viktigt att se över hur vi idag kan leva i ett demokratiskt uppbyggt samhälle och ändå segregera barn och elever som vi gör. Bland annat Charlotte anser att det är trist att vi idag talar om begrepp som segregering när vi istället bör tänka på individernas behov. Även Hill (2001) betonar vikten av att arbeta mot att få bort den segregation som finns idag. Vi ställer oss frågande till varför det ser ut som det gör i skolan idag. Varför segregeras vissa elever bort om de inte kan klara alla skolans krav. Även Anders väcker en viktig tanke, då han menar att vi i skolan måste se för vem vi integrerar eller segregerar. Han menar att vissa elever kan må bra av att få komma ifrån den stora gruppen

eller klassen, och det är även något som vi har funderat över. Vi anser att det är viktigt att se till individens behov och vad som är bäst för dem i olika situationer. Däremot menar Andersson (2004) att elever i vissa lägen segregeras med motivationen att det skulle vara fördelaktigt för dem. Om så är fallet håller vi helt med, men det är viktigt att det som sker gynnar individen och inte enbart den stora gruppen.

Några av de intervjuade valde att istället för integrering använda sig av ordet inkludering. Vår intervjuperson Anders menar att man någon gång måste ha varit segregerad för att kunna bli integrerad, och därför anser han att inkludering är ett bättre ord. Ineland, Molin och Sauer (2009) talar om inkludering som ett begrepp där verksamheten ska anpassas istället för individen. Detta tror vi är en viktig aspekt att belysa då många av dem vi intervjuat inte anser att deras elever är integrerade eller inkluderade. Vi tror däremot att det till stor del kan bero på hur man ser på de olika begreppen. Om man ser på integrering i de olika verksamheterna så kan även vi hålla med om att barnen inte är direkt integrerade utan snarare segregerade. Däremot tror vi att om man håller fokus på ordet inkludering istället så kanske det skulle kunna väcka andra tankar. Till viss del tror vi fortfarande att eleverna i de olika skolorna skulle vara utanför, men om man arbetar mot att vara en del av en helhet, vilket inkludering kan stå för, så anser vi att dessa elever skulle få vara en del av en helhet i den verksamhet de är i idag. Sen tror vi båda att det är lång väg kvar innan alla de elever som är mottagna i särskolan ses som en del av helheten. Vi hoppas liksom många av de vi intervjuat att vi i slutändan inte ska behöva använda oss av begrepp som integrering, inkludering eller segregering utan att vi ska ha en förskola och skola där alla räknas med från början.

10.3 Arbete med barn och elever i behov av särskilt stöd – hur fungerar det?

När man talar om att arbeta med barn och elever i behov av särskilt stöd finns det en massa olika tillvägagångssätt och tankar om hur man inom förskolan och särskolan bör gå tillväga. Vi har under våra intervjuer försökt ta reda på hur de arbetar inom förskolan och särskolan och även se över hur detta överensstämmer med den litteratur vi har redovisat.

En viktig aspekt som lyftes av alla de som vi intervjuade var att de har valt att arbeta med barn i behov av särskilt stöd utifrån ett individperspektiv. Samtliga som vi talade med belyste vikten av att man hela tiden måste arbeta med individuella lösningar och se till individens behov. En aspekt som Kinge (2000) lyfter är, att alla som arbetar inom förskolan och skolan, måste utveckla sin förståelse för barns olika behov och hur de ska kunna möta dessa. Detta är även något som stöttas av de samlade läroplanerna (Skolverket, 2011) där vikten av anpassad undervisning betonas. Vi tror liksom Kinge att man inom de olika verksamheterna måste anpassa sig efter de behov som finns. Vi vill lägga vikt vid att man inom både förskolan, skolan och särskolan och förskolan måste arbeta mer utifrån individerna. Precis som Hill (2001) så anser vi att man inom förskolan och skolan bör arbeta utifrån en syn på helheten kring barnen, och inte bara enskilda moment. Hill lägger även vikt vid att man tidigt lägger en grund för att olikheter är något naturligt, vilket han menar att man gör mer i förskolan idag. Det är något vi båda ser som oerhört viktigt. Genom att man anpassar verksamheten efter alla barn, får alla en chans att lära sig av varandra och hitta en respekt inför de som är annorlunda eller ”konstiga”.

När man talar om specialpedagogik och barn i behov av stöd finns det väldigt många aspekter att ta hänsyn till men även många olika teorier. Vi tog under våra intervjuer upp frågan om vad de anser vara en bra teoretisk grund att stå på i arbetet med barn i behov av särskilt stöd.

En av de centrala teorier som togs upp av de vi intervjuade och även det perspektiv vi själva valt att lägga extra fokus på, är det sociokulturella perspektivet. Det finns många olika delar att ta hänsyn till inom det sociokulturella perspektivet, men en av de aspekter som de flesta vi intervjuade tog upp var vikten av kommunikation och att se individerna i ett helhetsperspektiv. Detta är något som bland annat Säljö (2000) och Alexandersson (2009) belyser. De betonar att man måste se barns lärande och utveckling genom deras samspel och kommunikation. Vi anser att det är viktigt att se över hur barn utvecklas och lär genom bland annat deras samspel med andra och detta är oerhört viktigt då man talar om barn i behov av särskilt stöd. Vi anser att man måste se barn i sitt sammanhang för att på bästa sätt kunna arbeta med dem, vilket flera av de vi intervjuat stödjer liksom bland annat Säljö och Lillvist (2009). De lyfter båda vikten av att man inom förskolan och skolan arbetar med barn utifrån det sammanhang där de är aktiva.

10. 4 Sammanfattande diskussion

Som vi tidigare nämnt så finns det en mängd olika saker att ta hänsyn till och olika tankar och idéer om ämnet specialpedagogik och begrepp så som integrering, inkludering och segregering. Även begreppet en skola för alla kan i dagens samhälle leda till en het debatt. Vårt mål med denna uppsats är att vidare belysa och fundera över hur vi idag ser på barn i behov av särskilt stöd, och detta med särskild utgångspunkt i begreppen ovan. Vi har under arbetets gång stött på olika åsikter och idéer om hur man bäst kan se på barn i behov av särskilt stöd. Vi anser att detta är ett oerhört viktigt ämne för alla som är eller ska bli lärare. Genom att få en inblick och vidare förståelse för barns individuella behov och egenskaper hoppas vi att vi i framtiden kan uppnå en förskola och skola där alla är välkomna oavsett hinder och där allas olikheter ses som en tillgång. Vi tror att det är viktigt, för att detta ska vara genomförbart, att vi på ett tidigt stadium visar barnen att olikheter inte är något att lägga vikt vid. Vi anser dessutom att man inom lärarutbildningen måste lägga mer fokus på att utbilda alla blivande lärare om specialpedagogik för att ge dem en större chans att arbeta mot målet om ett samhälle och en förskola och skola där alla barn och elever får ta plats och vara sig själva.

Vi känner båda att ämnet vi berört i vårt arbete är något vi gärna skulle vilja forska mer om, om vi fick tillfälle. Begreppet ”en skola för alla” har varit en längre tid, och är än idag, ett väldigt omdebatterat ämne och det finns en mängd olika aspekter att se över inom begreppet. Som vidare forskning skulle vi gärna vilja utöka vår tanke om hur integrering, inkludering och segregering hör ihop med begreppet en skola för alla och vi skulle även vilja intervjua fler berörda parter för att få en bredare och djupare förståelse inom ämnet.

Referenslista

Bok

- Alexandersson, U. (2009). *Stödjande rum. Om elever i en inkluderad verksamhet*. Göteborg: Specialpedagogiska skolmyndigheten
- Andersson, B. (2001). Integrering i skolan – ett exempel på samverkan mellan särskola och grundskola. I: Rabe, T. och Hill, A. *Boken om integrering – Idé, teori, praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, I. (2004). *Lyssna på föräldrarna - Om mötet mellan hem och skola*. Stockholm: Stockholms Universitets förlag
- Atterström, H. & Persson, R. S. (2000). *Brister eller olikheter? – Specialpedagogik på alternativa grundvalar*. Lund: Studentlitteratur
- Björck-Åkesson, E. (2009) Specialpedagogik i förskolan. I: Sandberg, A. (red.) *Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- Brodin, J. & Lindstrand, P. (2009), Barn med rörelsehinder i förskolan. I: Sandberg, A. (red.) *Med sikte på förskolan - barn i behov av stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- Ellmin, R. (2011). *Elevers lärande – att erbjuda möjligheter*. Stockholm: Liber
- Emanuelsson, I. (2001). Integrering – bevarad normal variation i olikheter. I: Rabe, T. och Hill, A. *Boken om integrering – Idé, teori, praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Emanuelsson, I. (2004). Integrering/inkludering i svensk skola. I: Tøssebro, J. (red.) *Integrering och inkludering*. Lund: Studentlitteratur.
- Frithiof, E. (2009). *Mötet mellan grundskola och särskola - En studie om grundskollärares uppfattningar om grundsärskolan och barn i behov av särskilt stöd* (3:e reviderade upplagan). Växjö: Institutionen för pedagogik, Växjö universitet
- Göransson, K. (2007). *Man vill ju vara som alla andra. Elevers röster om delaktighet och inkludering med fokus på elever med funktionsnedsättning*. Härnösand: Specialpedagogiska institutet.
- Hallberg, A, Vegerfors, K. & Hendar, O. (2008). *Elever i behov av särskilt stort stöd i skolan*. Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten
- Haug, P. (2008) *Pedagogiskt dilemma: Specialundervisning*. Liber: Stockholm
- Hill, A. (2001). Vart tog visionerna om integrering vägen? I: Rabe, T. och Hill, A. *Boken om integrering – Idé, teori, praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Hundeide, K. (2006). *Sociokulturella ramar för barns utveckling – barns livsvärldar*. Lund: Studentlitteratur
- Ineland, J.; Molin, M. & Sauer, L. (2009). *Utvecklingsstörning, samhälle och välfärd*. Malmö: Gleerups Utbildning.

- Kinge, E. (2000). *Empati hos vuxna som möter barn med särskilda behov*. Lund: Studentlitteratur
- Lillvist, A. (2009), Social kompetens och barn i behov av särskilt stöd. I: Sandberg, A. (red.) *Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- Lång, S. (2001). Handlingsplan för förskola/skolbarnomsorg för barn med behov av särskilt stöd. I: Rabe, T. och Hill, A. *Boken om integrering – Idé, teori, praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilholm, C. (2007). *Perspektiv på specialpedagogik* (2:a upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Persson, B. (2007). *Elevens olikheter och specialpedagogisk kunskap*. Stockholm: Liber
- Regeringskansliet (2006). *Mänskliga rättigheter - Konventionen om barns rättigheter(reviderad version)*. Stockholm: Utrikesdepartementet
- Salamandeklarationen och Salamanca + 10* (2006). Svenska Unesco-rådets skriftserie nr 2/2006. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Sandberg, A. & Norling, M. (2009), Pedagogiskt stöd och pedagogiska metoder. I: Sandberg, A. (red.) *Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2010a). *Läroplanen för förskolan, Lpfö98 (reviderad 2010)*. Stockholm: Fritzes förlag.
- Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Fritzes förlag
- Skolverket (2011). *Läroplan för grundsärskolan*. Stockholm: Fritzes förlag
- Skolverket (2011). *Läroplan för sameskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Fritzes förlag
- Skolverket (2011). *Läroplan för specialskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Fritzes förlag
- SOU 1999:63 (1999). *Att lära och leda: en lärarutbildning för samverkan och utveckling*. Stockholm: Fakta info direkt.
- Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap* (2:a upplagan). Lund: Studentlitteratur
- Swärd, A-K. & Florin, K. (2011). *Särskolans verksamhet - uppdrag, pedagogik och bemötande*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Nordstedt, cop.
- Verneresson, I-L. (2007). *Specialpedagogik i ett inkluderande perspektiv* (2:a upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Öhlmér, I. (2000). *Elever i behov av särskilt stöd: från handlingsberedskap till konkreta åtgärder*. Västerås: IÖ Respons.

Antologi

Rabe, T. & Hill, A. (red.), (1996). *Boken om integrering – idé, teori, praktik*. Lund: Studentlitteratur

Sandberg, A. (red.), (2009). *Med sikte på förskolan*. Lund: Studentlitteratur

Tøssebro, J. (red.) (2004). *Integrering och inkludering*. Lund: Studentlitteratur.

Rapportserier inklusive avhandlingar

Blom, A. (2007). *Handikapp i skolan; fyra studier av särskolan och elever i behov av särskilt stöd*. Stockholm: Forsknings- och Utvecklingsenheten

European Agency for Development in Special Needs Education Meijer, C.J.W. (red.) (2003). *Inkluderande undervisning och goda exempel*.

Giota, J. & Emanuelsson, I. (2011). *Specialpedagogiskt stöd, till vem och hur?* Göteborg: Chalmers repro

Lutz, K. (2006). *Konstruktionen av det avvikande förskolebarnet*. Malmö: Lärarutbildningen, Malmö högskola.

Tideman, M. (2000). *Normalisering och kategorisering; Om handikappideologi och välfärdspolitik i teori och praktik för personer med utvecklingsstörning*. Stockholm: Johansson & Skyttmo förlag AB

Internetkällor

Skolverket (2010b). *Skollagen 2010:800*. <http://www.skolverket.se/lagar-och-regler/skollagen-och-andralagar> (Hämtad: 26/11 2012, kl 11:34).

Intervjufrågor - förskola och särskola:

- 1) Hur arbetar ni med barn i behov av stöd i er verksamhet?
- 2) Vilka kriterier använder du dig av för att avgöra om ett barn eller en elev är i behov av särskilt stöd?
- 3) Grundar ni ert arbete för barn och elever i behov av särskilt stöd på någon specifik teori? Om ja, vilken?
- 4) Har du fått någon specifik fortbildning eller utbildning inom ämnet specialpedagogik? Innan eller under ditt arbete på förskolan eller skolan? Om ja, vad var det för fortbildning? Var och i vilket sammanhang fick du din fortbildning? Har det varit vid mer än ett tillfälle?
- 5) Har du fått någon speciell fortbildning kring ett speciellt barns diagnos? Om ja, vad var det för fortbildning? Var och i vilket sammanhang fick du din fortbildning? Har det varit vid mer än ett tillfälle?
- 6) Hur ser ert åtgärdsprogram ut när det gäller barn i behov av särskilt stöd? Hur går det till när ni sätter igång processen?
- 7) Vilka arbetar med att placera barn i de alternativa skolformerna?
- 8) Hur ser samspelet ut mellan er och föräldrarna vid ett eventuellt mottagande av ett barn eller en elev? Vem tar den första kontakten och hur ser det fortsatta samarbetet ut mellan er och dem?
- 9) Anser du att barnen eller eleverna är integrerade eller segregerade i din verksamhet?
- 10) Hur ser du på segregering alt. inkluderande integrering? Är det viktigt att kunna ge barn stöd i barngruppen alt. klassen, eller är det bättre att låta dem få stöd utanför gruppen alt. klassen?
- 11) Hur ser du på begreppet eller tanken på "en skola för alla"? Hur går placeringen av barn in i den tanken? Är det något du tror kan fungera, och hur skulle ni i så fall kunna arbeta för att uppnå det? Hur pass väl överensstämmer begreppet med skolan idag anser du?
- 12) Vilka elever får gå i särskolan eller träningskolan? Måste de vara utvecklingsstörda? Räcker det med en "diagnos" eller var går gräsen? Måste man inte ha en utvecklingsstörning?
- 13) Kan vi återkomma till er?